

Camilla Vår Birkeland

er daglig leder ved Tverrfaglig ressurscenter for barn og familier i bydel Stovner i Oslo. Fagartikkelen er en bearbeiding av Birkelands bacheloroppgave i barnevernpedagogikk.

Barnevernets tekster – et sted å gjemme seg

Det kan se ut til å eksistere en intern praksis ved ulike barnevernkontorer om ikke å bruke ordet «jeg» i barnevernjournalene. Men er det til beste for de klientene man skal hjelpe?

ILLUSTRASJON: MONICA HILSEN

Dersom fraværet av ordet «jeg» i teksten bygger på en ide om et objektivt utenfrablikk, må man være bevisst på faren for å objektivisere de menneskene som blir beskrevet og således gjøre dem til «... eit faktum, ein ting i si verd» (Skjervheim 2002, 75).

DET BARE «ER SÅNN»

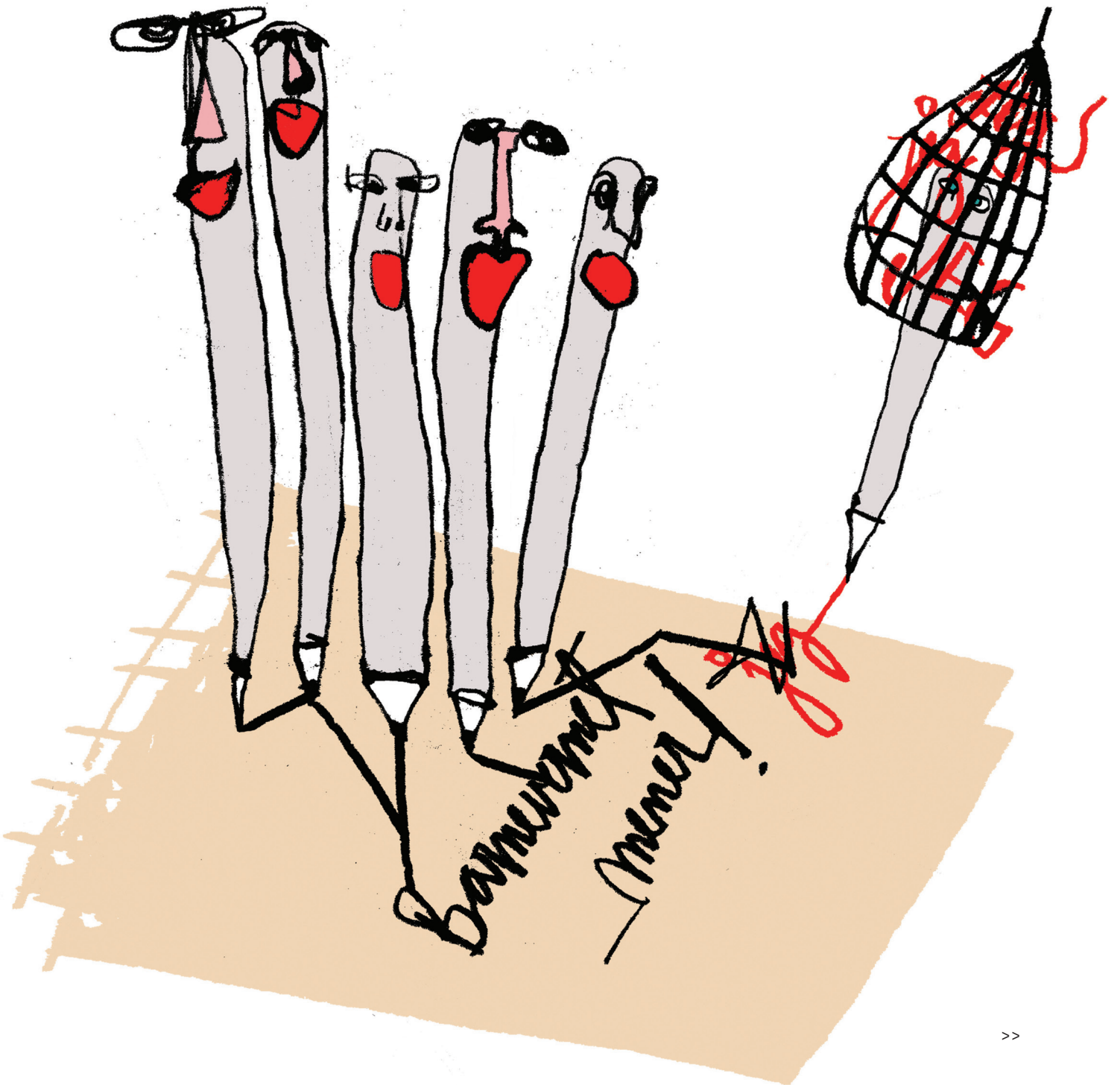
Jeg begynte først å interessere meg for problemstillingen da jeg tok kurset «Språk og virkelighet i barnevernet» ved Høgskolen i Oslo og Akershus, i forbindelse med tredjeåret av bachelorstudiet. Under en forelesning viste foreleserne fram et eksempel på godt språk i en barnevernjournal. Det slo meg som underlig da jeg leste teksten, jeg ville ikke turt å skrive på den måten dersom jeg selv hadde jobbet i førstelinjetjenesten. Jeg rakk opp hånda for å høre med klassen: «Har dere andre et inntrykk av om det er lov å skrive «jeg» i barnevernjournaler?» De fem i gruppen som hadde vært utplassert ved ulike barnevernkontorer under studiets praksisperioder, bekreftet min mistanke. De hadde alle fått beskjed om at det ikke var lov å bruke ordet «jeg» i journalene. Også ved den førstelinjetjenesten der jeg spurte om å få innsyn i noen journalutskrifter da jeg jobbet videre med temaet, fortalte de om en praksis der «jeg» ikke skal brukes. Ingen av saksbehandlerne kunne forklare hvorfor det er slik. Det bare «er sånn».

Å OBJEKTIVERE ANDRE

Når barnevernets saksbehandler går inn i en sak for å undersøke et barns omsorgssituasjon, er det på sett og vis i rollen som en forsker som søker å avdekke fakta. Slik kan man se likhetstrekk mellom saksbehandleren og den kvalitative forskeren. Fenomenologien kan altså være like aktuell for begge. Fenomenologien vektlegger betydningen av ens egen bevissthet i hvordan noe framtrer for oss. Det er ikke uvesentlig hvem som erfarer noe. Man tenker seg at enhver har sine unike opplevelser og tolkninger. Forskjellen kan se ut til å være at for den fenomenologiske forskeren er det essensielt å presentere noe om sin egen sammenheng og utgangspunktet for temaet, i den skriftlige presentasjonen.

Einar Aadland utforsker dilemmaet når en omsorgsarbeider møter en klient i boka «Og eg ser på deg...» (2004, 175). Det fagpersonen opplever i møtet med en annen, er avhengig av «øyet som ser», skriver han. Videre påpeker han at dersom man legger all oppmerksomheten over på den andre og ingenting på seg selv, kan det være et uttrykk for en positivistisk tenkemåte. Det var dette Hans Skjervheim kalte for objektivisering av den andre (Skjervheim 2002).

Jeg som skriver denne fagartikkelen ser også på det subjektive blikket som verdifullt i et møte mellom mennesker. Innenfor det naturvitenskaplige paradigmet er man mest

opptatt av objektive observasjoner. Jeg mener imidlertid at det kanskje er nettopp i fortolkningen at de gode refleksjonene kan oppstå.

SPRÅKET OG VIRKELIGHETEN

Begrepene subjekt og objekt kan begge analyseres fra grammatisk synspunkt. Men det er «jeg» som uttrykk for det opplevende, bevisste subjektet, som blir fokusert på i denne sammenheng. Objektet blir på sin side sett på som den som er utsatt for subjektets handlinger og vurderinger.

Barnevernjournalen er en form for

dagbok der en eller flere saksbehandlere skriver om hva som skjer i en sak med en klientfamilie i kronologisk rekkefølge. Det kan være en systematisk eller usystematisk samling av notater. Journalen skal gi et helhetsbilde av saken, og er et arbeidsdokument for sosialarbeideren (Askeland og Molven 2010, 20-21).

Klienten sees i denne sammenheng på som omsorgspersonen(e) til barnet i barnevernsaken.

Skal man forsøke å avdekke holdninger i barnevernet, kan språket være et nyttig verktøy.

Diskurser er et sentralt begrep i en slik analyse. Michel Foucault var en av hovedpersonene bak de poststrukturalistiske teoriene. Han var opptatt av diskurser, det vil si praksiser som virkeliggjør aktuelle fenomener. En diskursanalyse kan bidra til å avsløre hvilken forståelse vi

har i forhold til et gitt fenomen på et kulturelt nivå. (Hundeide 2006, 274; Gulbrandsen 1998, 33; Loga 2003, 64).

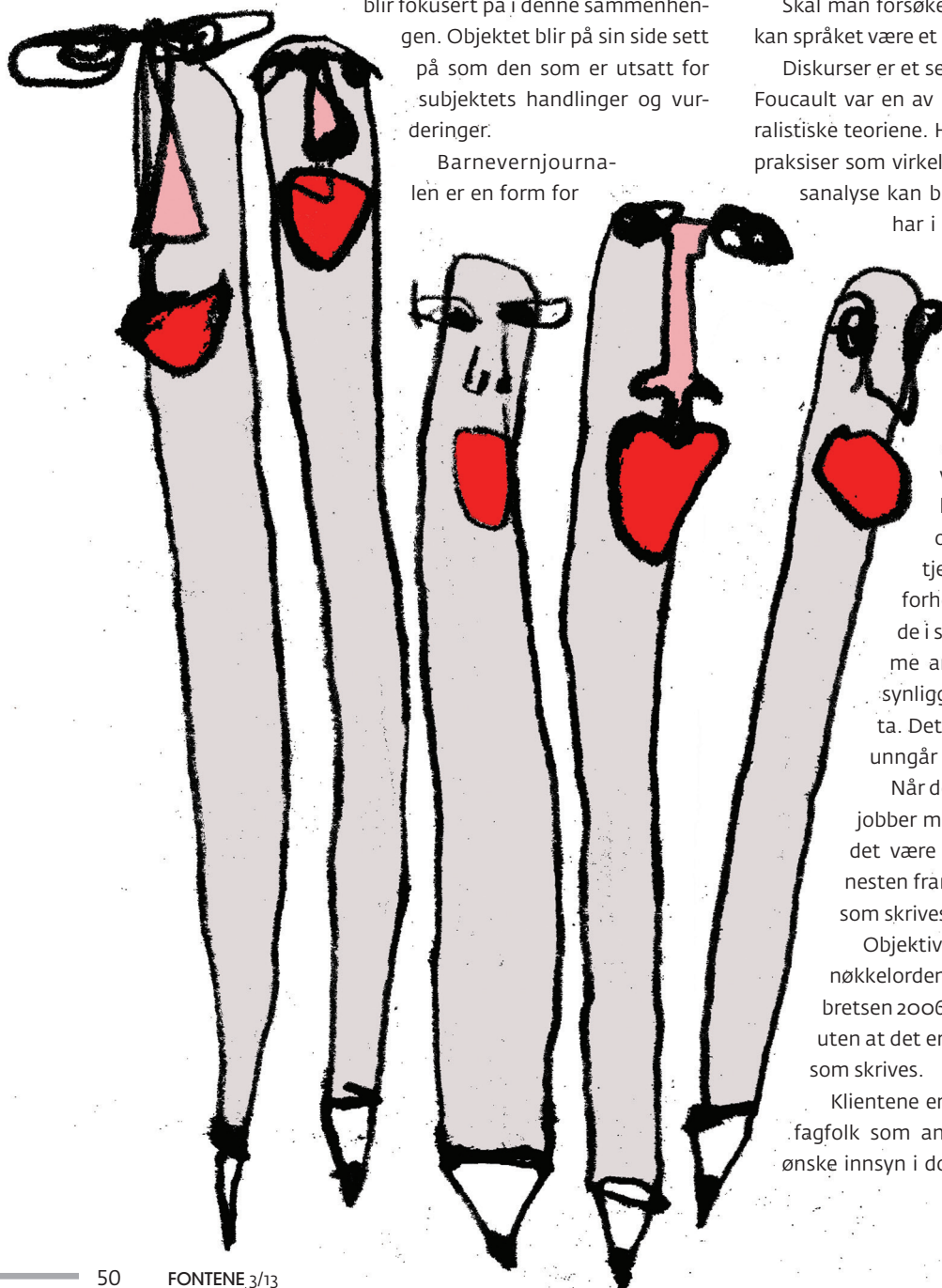
I dette tilfellet kan det være aktuelt å reflektere rundt hvilke holdninger som ligger bak et fravær av «jeg» i journalen.

Jussen er en sentral del av barnevernfaglig arbeid. Innenfor barnevernloven finnes det imidlertid ikke krav om at enhver som jobber i barneverntjenesten må ha et avklart og reflektert forhold til sine egne begrensninger, slik at de i størst mulig grad kan unngå å fordømme andre. Loven er tvert imot basert på synliggjøring av klare og uomtvistelige fakta. Dette kan være en av årsakene til at man unngår å bruke «jeg» i journalen.

Når det i tillegg er flere saksbehandlere som jobber med en sak fra begynnelse til slutt, kan det være fordeler relatert til at barneverntjenesten framstår som en helhet, også i journalen som skrives.

Objektivitet har dessuten lenge vært et av nøkkelordene for godt journalføringsarbeid (Engbretsen 2006, 60). Den som fører pennen, vet dessuten at det er mange som kan ha meninger om det som skrives.

Klientene er bare en av lesergruppene. Ellers kan fagfolk som andre saksbehandlere og overordnede ønske innsyn i dokumentene. Vi kan anta at hun eller

han som skriver teksten, ønsker å framstå med profesjonalitet og faglig tyngde. Dette kan prege teksten. En journal kan også være skrevet av flere saksbehandlere enn den ene. Alt dette kan bidra til å gjøre det mindre hensiktsmessig å la hver av saksbehandlerne skrive med sin egen, tydelige stemme.

Det finnes en del litteratur innenfor barnevernsfeltet som oppfordrer til å bli oppmerksom på sitt eget bidrag i relasjonen med klienten, for eksempel Røkenes og Hanssen (2006) og Schibbye (2009). Derfor kan det innebære et paradoks dersom saksbehandleren ikke skal reflektere rundt dette i den skriftlige nedtegnelsen om møtet mellom de to. Dersom det finnes en intern praksis som går ut på å utelate «jeg-et» fra barnevernsjournalen, kan dette gi signaler om en diskurs der «jeg-et» ikke tillegges betydning i praksis.

Etter at journalen er skrevet, blir dessuten de videre vurderingene farget av språket i teksten. Teksten blir et analysefilter for senere vurderinger. Språket i en skrevet tekst, som i barnevernsjournalen, blir altså en kilde til selvstendig påvirkning (Engebretsen 2007, 14-15). Om språket i journalen forteller at saksbehandlers unike oppfatningsgrunnlag og tilstedeværelse ikke sees på som betydningsfullt, kan det altså ha noe å si for virkelighetsforståelsen videre i saken.

Eivind Engebretsen skrev doktoravhandlingen *Barnevernet som tekst. Nærlesning av 15 utvalgte journaler fra 1950- og 1980-tallet* i 2006. Her analyserte han journaler fra to tidsepoker: 1950-tallet og 1980-tallet. I sammenligningen mellom de to tidsepokene, kom han fram til at skriveren ble synligere etter hvert. I tidsepoken fra 1950-tallet var det et gjennomgående grep at skriveren var taus: «Skriveren står aldri åpent fram som stemme og subjekt i journaltekstene». Det kunne se ut til at det viktigste for skriveren var å oppklare hendelsesforløp og å finne ut hvordan situasjonen egentlig forholdt seg. Klargjøring av fakta var altså det sentrale momentet i denne perioden (Engebretsen 2006, 59-60). Etter hvert ble det et større innslag av saksbehandlers tilstedeværelse, i tillegg til dialog mellom saksbehandler og klient. Imidlertid var det fortsatt en dialog på barnevernets premisser, hvor barnevernet bestemte spillereglene (Engebretsen 2006, 134-136).

TEKSTEN OG «JEG»

Som nevnt var jeg i kontakt med et barnevernkontor for å få innsyn i anonymiserte journaler. Dette gjorde jeg for

å se hvordan et fravær av «jeg» påvirket teksten. Her er et eksempel fra en journal:

«Sbh (saksbehandler) spør mor hva hun tenker om opplysningene som er gjennomgått. Hun ønsker ikke å kommentere opplysningene. Hun ønsker heller ikke å gjennomføre foreldreferdighetsintervju. Deretter følger en diskusjon rundt uenighet mellom advokaten og barneverntjenesten om hvorvidt det er grunnlag for bekymring for guttens sin situasjon. Barneverntjenesten formidler at det er ønskelig å gjennomføre observasjoner av familien sammen.»

I eksempelet er det uvisst hvem fortelleren er. Er det den nevnte saksbehandleren? Siden det ikke står «jeg» noe sted, vet man ikke. Snarere er det en tredjepersonsframstilling av den som skriver. Vi vet fra før at dette er et journalutdrag, og at det derfor må være en representant for barnevernet som fører pennen. Men av dem som beskrives fra barnevernet, er det kun en saksbehandler til stede, og en diffus «barneverntjenesten». I teksten kan det leses at «barneverntjenesten formidler at det er ønskelig å gjennomføre observasjoner». Ser man på dette uttrykket helt konkret, kan man tenke seg at hele bydelens barneverntjeneste står sammen og formidler de samme ordene i kor. Man kan anta at det ikke var tilfellet.

«De hadde alle fått beskjed om at det ikke var lov å bruke ordet «jeg» i barnevernsjournalene.»

Nybø (2006, 51) påpeker at fortelleren i en tekst kan definere virkeligheten. Det er ikke alle som har makt eller mulighet til å lansere en motfortelling.

Videre kan man tenke seg at dersom klienten skulle forsøkt å rette opp i et inntrykk som han eller hun mente ble feil, ville også denne versjonen blitt ført i pennen av en representant fra barneverntjenesten. Kanskje blir det enda vanskeligere å rette opp et inntrykk klienten mener er feil når fortelleren i en tekst er skjult eller overordnet, slik som når det er uenighet mellom advokaten og «barneverntjenesten». Om det er usikkert hvem som gjør hva og hvordan man har kommet fram til hvilke vurderinger, kan det øke ulikheten i maktforholdet mellom saksbehandler og foreldre. Fortelleren blir diffus, og dermed mer eller mindre uangripelig. I en situasjon hvor «jeg» er fraværende kan man tenke seg at det kan bidra til en følelse av avmakt hos klienten.

Men hva om «jeg» var til stede, hva ville da ha skjedd >>

med teksten? Når en selv står som et tydelig subjekt i teksten, kan det hende at det oppleves som enda viktigere for saksbehandleren å legge fram saken nøyaktig og uten fordommelser av noe slag. Dersom det som står skrevet i teksten ikke er godt nok begrunnet, vil det bli enda synligere. I det følgende kan vi se på hva som kan skje dersom vi legger «jeg» inn i et tekstutdrag fra eksempelet.

«Det er ikke alle som har makt eller mulighet til å lansere en motfortelling.»

Først den opprinnelige versjonen:

«Hun ønsker heller ikke å gjennomføre foreldreferdighetsintervju. Deretter følger en diskusjon rundt uenighet mellom advokaten og barneverntjenesten om hvorvidt det er grunnlag for bekymring for gutten sin situasjon.»

Dette kan bli:

«Jeg spør moren om hun kan tenke seg å gjennomføre foreldreferdighetsintervju. Hun svarer at hun vil vente til det eventuelt er nødvendig. Deretter sier advokaten til meg at han ikke kan se at det er grunnlag for bekymring rundt gutten sin situasjon. Jeg svarer at vi som er involvert i saken fra barnevernstjenesten er av en annen oppfatning.»

Det gjøres her bruk av direkte referat, som følge av skriverens opplevde forklaringskrav ved bruken av «jeg» i teksten. Det kan stilles spørsmål ved om mor faktisk var enig i den første beskrivelsen av at hun ikke «ønsket» å gjennomføre foreldreferdighetsintervjuet. I og med at det ikke står konkret hvordan saksbehandleren kom fram til slutningen, kan det hende at hun heller ville foretrekke sistnevnte versjon hvor det står hva hun faktisk sa.

Selv om man bruker «jeg» i journaltekster, vil det fortsatt være rom for ulike måter å skrive teksten på. Definerings av klienter kan forekomme uansett hvor tydelig subjektet er. Det vil også fortsatt finnes rom for misforståelser. Allikevel kan man argumentere for at en personlig synsvinkel med bruken av «jeg» kan legge grunnen for et perspektiv som er mindre bedømmende og mer dialogisk. Dette kan til sammen gi rom for mer likeverdige

het i gjengivelsen av møtet mellom saksbehandler og klient.

NÅR TO SUBJEKTER MØTES

En subjekt-subjektrelasjon handler om at to mennesker møtes, og begge har noe å tilføre den andre. Flere ulike forfattere, deriblant Laila Granli Aamodt (2005, 131),

mener at subjekt-subjekt-møtet er grunnleggende for å oppnå en relasjon basert på slike ord som anerkjennelse, innlevelse og gjensidighet. Dette står i motsetning til det å se på den andre som et objekt, og selv å innta observatørens rolle.

I videreføringen av dette kan man undres over om et subjekt-objekt-møte kan frata relasjonen noen av mulighetene for å ha en relasjon som er basert på anerkjennelse, innlevelse og gjensidighet.

Vi har sett et eksempel på at saksbehandler(e) tar en overordnet rolle i teksten ved å benevne seg selv som «barneverntjenesten». Fra det vi vet om diskurser, er språket og virkeligheten tett knyttet sammen. Selv om det konkrete møtet mellom de to var preget av anerkjennelse og innlevelse, er allikevel språket som benyttes i journalen, med på å forme den videre relasjonen. Med skjeve maktforhold mellom saksbehandler og klient som utgangspunkt er det særlig viktig å være bevisst på de ulike uttrykkene for makt, også i språket.

Vi mennesker kan ha store utfordringer med å være helt objektive. Det kan hende at «jeg-et» er en grunnleggende del av referatet om et menneskemøte. Om «jeg» ikke er til stede i teksten, kan man stå i fare for å underlå det faktum at «jeg» gjorde observasjoner som var unike for «meg». Får «jeg» imidlertid lov til å være med i referatet, må «jeg» ta ansvar for både teksten og de konklusjonene som blir trukket. ■

LITTERATUR

- Askeland, Gurid Aga og Olav Molven.** 2010. *Dokument i klientarbeid. Journalar, sosialrapportar og saksframstillingar i sosialt arbeid.* Oslo: Gyldendal akademisk.
- Engebretsen, Eivind.** 2006. *Barnevernet som tekst. Nærlesning av 15 utvalgte journaler fra 1950- og 1980-tallet.* Det humanistiske fakultet. Universitetet i Oslo.
- Engebretsen, Eivind.** 2007. *Hva sa klienten? Retorikken i barnevernets journaler.* Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Gulbrandsen, Liv Mette.** 1998. *I barns dagligliv. En kulturpsykologisk studie av jenter og gutters utvikling.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Hundeide, Karsen.** 2006. «Diskurser, redskaper og kontrakter i barns utvikling: Et kulturpsykologisk perspektiv.» I Gulbrandsen, Liv Mette (red). *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Loga, Jill Merethe.** 2003. «Godhetsdiskursen.» I Berge, Kjell Lars, Siri Meyer og Tom Are Trippestad (red). *Maktens tekster.* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Nybø, Elsa.** 2006. *Barnet i teksten. En studie av språk og fortellermåter i tekster om barnevern.* Høgskolen i Oslo, avdeling SAM: Masteroppgave i sosialt arbeid.
- Røkenes, O.H. og Per-Halvard Hanssen.** 2006. *Bære eller bryte. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker.* Bergen: Fagbokforlaget.
- Schibbye, Anne-Lise Løvlie.** 2009. *Relasjoner. Et dialektisk perspektiv på eksistensiell og psykodynamisk psykoterapi.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Skjervheim, Hans.** 2002. «Deltakar og tilskodar.» I *Mennesket.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Aadland, Einar.** 2004. «Og eg ser på deg...» *Vitenskapsteori i helse- og sosialfag.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Aamodt, Laila.** 2005. *Familien mellom mange hjelpere. Refleksjoner i sosialfaglig arbeid.* Bergen: Fagbokforlaget.

NYE FAGARTIKLER PÅ fontene.no:

Former følelser

■ Nå presenterer fontene.no en helt ny artikkel om kunst- og uttrykksterapi med enslige unge asylsøkere og flyktninger

Artikkelforfatter Marianne Hinsch beskriver kunst- og uttrykksterapi med utgangspunkt i en ung flyktning fra Somalia, Hana.

Artikkelen forteller om Hanas arbeid med bilder og hvordan hennes personlige historie reflekteres i de bildene hun velger å forme. Hana hadde dårlige språklige forutsetninger for å snakke om situasjonen sin, men hun jobbet med sterke følelser gjennom bildene sine.

Artikkelforfatteren forteller også hvordan eventyrene kan brukes som kur og hvordan eventyrenes arketyper kan forløse følelser i unge mennesker.

Ungdommer som er enslige mindreårige flyktninger har dårligere psykiske helse enn annen ungdom. 60 prosent av jentene og 52 prosent av guttene utvikler alvorlige psykiske problemer. Hele 80 prosent dropper ut av skolen. Å falle ut av skolen kan i sin tur føre til psykiske problemer.

Hinsch anbefaler å bruke kunst og uttrykksterapi i barnevernet,

hos helsesøster, i skolen, i introduksjonsprogrammet. Ifølge henne kan det være et lavterskeltilbud som bygger opp det psykiske immunforsvaret.

Marianne Hinsch er utdannet billedkunstner, pedagog og kunst- og uttrykksterapeut med fordypning i traume. Siden 2004 har hun arbeidet med enslige mindreårige flyktninger bosatt under det kommunale barnevernet. ■